

HET NIEUWE LEVEN

In het scheppingsverhaal van het Eerste Vijfjarenplan waren de meeste oud-bolsjewieken die toezagen op de constructiewerkzaamheden gedoemd tot het martelaarschap. Het was hun taak om het eeuwige huis te bouwen en het over te dragen aan de ‘proletarische kinderen en pure ouderlozen’. Zoals een van Pilnjaks damingenieurs, met een bewuste toespeeling op de burgeroorlog, verklaart: ‘Kameraad Mozes [...] zocht naar en vocht voor fatsoenlijke leefruimte. Maar hij bereikte nooit het Beloofde Land, en liet het aan Joshua, de zoon van Nun, over om de zon te laten stoppen. In zijn plaats bereikten zijn kinderen het. Mensen die Sodom hebben gekend, kunnen Kanaän niet betreden – ze zijn niet geschikt voor het Beloofde Land.’

De twee grote congressen van 1934 hadden het script herzien, of liever, de actie verder in de tijd geplaatst, helemaal naar het einde. Het eeuwige huis zou een schuilplaats worden waar Mozes zich kon vestigen en een gezin kon stichten, tot de wolf introk bij het lam en de luipaard neer zou liggen bij de geit. Tijdens de Stalin-revolutie was de originele bolsjewistische eschatologie ook een tweede grote beproeving gaan omvatten, voorafgegaan door een georganiseerde terugtocht. Het nieuwe, in 1934 geadopteerde credo volgde Augustinus en het merendeel van het geïstitutionaliseerde christendom met de verkondiging dat het duizendjarige rijk een spirituele en politieke allegorie was. Van de drie fundamentele oplossingen voor het niet uitkomen van de millenaristische voorspelling – een verlenging van het geweld van de Laatste Dagen, de onbepaalde opschorting van de uiteindelijke verlossing en de claim dat de millenaristische voorspelling in feite al was vervuld – kozen de Stalin-revolutionairen, net als de meeste van hun voorgangers, voor een combinatie van de laatste twee. De komst van het communisme was immanent maar ging eenieders vermogen tot planning te boven; ‘socialisme’ als voorspel tot de eeuwigheid bestond, ‘in wezen’, al. Zoals Sergej Kirov zei: ‘De centrale kwestie van de proletarische revolutie is nu volledig en onomkeerbaar opgelost ten gunste van het socialisme.’¹

Er was geen reden voor teleurstelling of noodzaak tot gelatenheid. Er waren geen scheuren in de fundering van het socialisme en geen obstakels groot genoeg om de toekomst te blokkeren. Je kon niet in dat tijdperk leven en niet de vorm en schoonheid zien van het Huis van Socialisme. Het

was een tijd van zowel vervulling als verwachting, van zowel waardigheid als enthousiasme, van zowel discipline als vrolijkheid en van zowel proletarische kindertijd als oud-bolsjewistische wijsheid. Het was een ‘synthesetijdperk dat, zoals Goethes *Faust*, de ‘Sturm und Drang’ combineerde met de ‘in wezen rationele’ klassieke Oudheid, de Renaissance, en de empirestijl. Het was een tijdperk van heroïsche huiselijkheid in het Huis van de Regering. Het was een tijd zonder ouderdom, en misschien wel zonder dood.

* * *

Voor sommige bewoners van het Huis van de Regering kwam de aankondiging van de komst van de eeuwigheid te laat. Karl Lander en Lev Kritsman waren te ziek om buitenshuis te werken, terwijl vele anderen, zoals Vladimir Adoratski en Olympiada Mitskevitsj, regelmatig behandeld moesten worden in diverse kuuroorden aan de Zwarte Zee en in de noordelijke Kaukasus. Vasili Orechov herstelde nooit van zijn verwondingen en hardnekkige melancholie. In april 1934 ging hij voor het laatst naar Foros op de Krim. Op 10 december 1934 overleed hij op vijftigjarige leeftijd in het Kremlin-ziekenhuis. Twee dagen later werd zijn lichaam gecremeerd. De Vereniging van Oud-Bolsjewieken betaalde voor een nis in het columbarium, een urn en een plaquette die de overledene identificeerde als ‘lid van de VKP(b) sinds 1913’ en ‘lid van de Vereniging van Oud-Bolsjewieken’.²

Maar de grote meerderheid van de oorspronkelijke revolutionairen was klaar voor een nieuw begin. Verjongd door een sterk gevoel van pure, fysieke vreugde, trokken ze in en maakten ze het zich gemakkelijk, klaar voor een lang verblijf.

In 1935 telde het Huis van de Regering 2655 geregistreerde bewoners in 507 appartementen. Zevenhonderd bewoners waren huurders die specifieke appartementen kregen toegewezen; de rest was personeel en familie, waaronder 588 kinderen. Er waren meer huurders dan appartementen omdat sommige appartementen (zoals dat van de Ivanovs, de Toetsjins en de Oesjevitsjs) meer dan één gezin huisvestten. Er waren in totaal 24 éénkamer-, 27 tweekamer-, 127 driekamer-, 179 vierkamer-, 120 vijfkamer- en 25 zeskamerappartementen en één zevenkamerappartement. (De vier overige waren bestemd voor de kleuterschool, die, ondanks herhaalde verzoeken, nooit een eigen gebouw kreeg.) Het woonoppervlak was goed voor 42.205 vierkante meter; bioscoop, winkel, club en theater namen 11.608 vierkante meter in beslag. De rest hoorde toe aan het secretariaat van het Centraal Uitvoerend Comité (2665 m²); het bestuur van het Huis (500 m²) en het comité voor de Vestiging van Werkende Joden op het Land (КОМЗЕТ) (365 m²).³

Alle huurders waren onderverdeeld in ‘nomenklatoera-leden’ (hoge

functionarissen met recht op bepaalde goederen en diensten, in overeenstemming met hun plaats in de partij/staatshiërarchie; ‘particuliere gepensioneerden’ (oud-nomenklatoera-leden die nog steeds recht hadden op bepaalde goederen en diensten); en ‘niet-nomenklatoera-leden’ (Huispersoneel, prijswinnende bouwopzichters, administratief personeel van het Centraal Uitvoerend Comité, gedegradeerde nomenklatoera-leden en verwanten van nomenklatoera-leden met een eigen appartement, zoals Arosevs tweede vrouw en Stalins schoonfamilie). Wie het recht op verblijf in het Huis van de Regering verloor, vanwege degradatie of ontslag, moest vertrekken; wie naar een hogere positie werd gepromoveerd, kreeg recht op een groter appartement. Beide zaken waren lastig te realiseren als de verliezers zich verzetten. En dergelijk verzet kon effectief zijn omdat de classificatie van functionarissen niet direct was gerelateerd aan de classificatie van de appartementen en omdat alle classificaties onderhevig waren aan uitzonderingen op basis van formele vrijstellingen en persoonlijke bescherming.⁴

Pogingen om dergelijk verzet te overwinnen moesten gebaseerd zijn op nog sterkere persoonlijke bescherming. De Perzische dichter en revolutionair Aboelkasim Lachoeti (Abulqosim Lohuti), die in 1921 naar de Sovjet-Unie emigreerde en als hoge sovjetfunctionaris diende in Tadzjikistan, kreeg in 1931 een éénkamerappartement met een groot balkon toen hij correspondent werd van zowel de *Pravda* als de *Izvestia*. Het jaar daarop trouwde hij, op zijn 44ste, met Tsetsilja Bentsjonovna Bakaleisjtsjik, een twintigjarige studente Oosterse talen uit Kiev. In 1934 hadden ze inmiddels twee kinderen en had hij een nieuwe baan als ‘verantwoordelijk secretaris’ van de Schrijversbond. In augustus 1934 vertegenwoordigde hij de Tadzjiekse literatuur op het Eerste Schrijverscongres. Vlak na het congres beval Lazar Kaganovitsj, secretaris van het Centraal Comité, de Huisvestingsautoriteit om het gezin naar een groter appartement te verhuizen. De verhuizing werd vertraagd vanwege urgentere claims (één groot appartement werd ingericht voor de held van het proces na de Rijksdagbrand, Georgi Dimitrov, die zojuist was gearriveerd uit Duitsland) en vanwege ‘sterk verzet van de kant van de uitgezette bewoners’. Op 22 oktober schreef Lachoeti aan Molotov dat ‘de ondraaglijke herrie van de trams buiten op straat en het tumult en geblèr van een kind binnenshuis’ productief literair werk onmogelijk maakten. ‘Al maanden ben ik nu verstoken van de meest basale ontspanning en nachtrust die ik nodig heb na mijn vrijwilligerswerk buitenshuis. Hierdoor gaan mijn gezondheid en gemoedstoestand achteruit. Mijn kinderen zijn zwak en vaak ziek. Mijn werk, dat de partij toch nuttig schijnt te vinden, lijdt overeenkomstig. Ik ben niet in staat om de collectieve boeren, studenten en jonge schrijvers uit Centraal-Azië te ontvangen die Moskou bezoeken en me graag ontmoeten.’ Langer uitstel van de verhuizing dreigde ‘een harde werker voor de partij en de li-

Abdoelkasim Lachoeti en zijn vrouw, Tsetsilia Banoe

teratuur te veranderen in een nutteloze invalide? Dat zou een tragedie zijn voor alle betrokkenen, concludeerde hij. ‘Iemand kan geduldig wachten om te worden gered als een lek schip net water begint te maken. Iemand kan wachten als het schip half onder water ligt. Maar als de golven over het dek lopen, kan elke seconde vertraging dodelijk zijn.’ Het duurde echter nog een jaar voordat het gezin, na Stalins persoonlijke ingrijpen, daadwerkelijk naar een groter appartement verhuisde (nr. 110). Enkele maanden later zond Lachoeti Stalin een traditionele *roeba*’:

Stalin, u bent groter dan grootsheid,
 U kent de harten van mensen en de ziel van schoonheid.
 Mijn ziel zingt en mijn hart verklaart
 Dat Lenins pad en teken mij werden gegeven door u.⁵

Het gedicht werd vertaald door Lachoeti’s vrouw, die onder het pseudoniem Banoe (‘Dame’ in Farsi) professioneel vertaalster van Perzische poëzie was geworden – die van haar man en die van de ‘briljante vaklieden van het woord’ die hij opsomde in zijn speech voor het Schrijverscongres. Drie jaar en weer een kind later verhuisde het gezin naar een nog beter appartement.

Het regeringsaandeel in het huis was goed voor circa 60 procent, of, als je de gepensioneerden meetelt, 70 procent van alle appartementen. De meeste nomenklatoera-huurders waren al sektelid geweest vóór de Ware Dag (nieuwkomers, zoals Lachoeti en Dimitrov, en recent gepromoveerde jonge functionarissen als Chroesjtsjov, waren een kleine minderheid). Het waren vrijwel allemaal mannen: in lijn met de oorspronkelijke sektarische

praktijk, werden vrouwelijke leden zelden gepromoveerd naar machtsposities buiten de Vrouwensectie (de meeste vrouwelijke huurders – in 1935 circa 10 procent van het totaal – waren gepensioneerd, geen actieve staats- en partijfunctionarissen). Het originele onderscheid tussen ‘arbeiders’ (inclusief boeren en handwerkslieden) en ‘studenten’ (leden van de intelligentsia en Joden van diverse achtergrond) bleef van cruciaal belang en bleek direct uit onder andere spraak, gebaren, schrijfvaardigheid, huisinrichting en familiefestiviteiten. Voormalige arbeiders waren een minderheid onder de huurders. Ze voelden zich mogelijk meer op het gemak onder het bewakings- en tuinpersoneel dan onder de voormalige studenten (Orechovs zoon trouwde met het dienstmeisje van de Ivanovs), klonnen zelden hoog op in de nomenklatoera-hiërarchie en waren doorgaans oververtegenwoordigd onder de zieken, behoeftigen en vroegtijdig gepensioneerden. Hun zuurverdiende privilege vereiste constante bescherming en versterking.⁶

Eén zo’n voormalige arbeider (onder andere boer, machinist en spoorwegingenieur) was Pavel Gerasimovitsj Moerzin, die een baan kreeg als inspecteur bij het volkscommissariaat van Transport, maar zijn tijd vooral besteedde aan de behandeling van zijn angina, jicht, reuma, ontsteking van de galblaas en, zoals hij schreef in een officieel verzoek, ‘maligne gastritis van de maag’, ‘calitis van de darmen’ en ‘miasthenie van het hart’. In 1930, op zijn 43ste, kreeg hij na een consult toestemming van een professor van het Kremlin-ziekenhuis van de Raad van Volkscommissarissen om alleen werk te doen dat ‘geheel en al niet resulteerde in vermoeidheid en nerveuze stress’. Zijn vrouw, Maria Semjonovna (45) was, volgens Moerzin ‘volkomen ongeschikt voor werk omdat ze zowel alle ontberingen van de prerevolutionaire periode als die van de revolutie had doorstaan’. Beiden hadden frequente verblijven in kuuroorden en sanatoria nodig en diverse vormen van materiële hulp van de Vereniging van Oud-Bolsjewieken. Het genootschap toonde veel begrip, maar de symptomen hielden aan, ‘uitsluitend door het appartement’, dat klein was, vol kinderen, en ‘vrede noch rust’ bood. Moerzins herhaalde verzoeken voor betere huisvesting stuitten op ‘dwaasheid en laster’ van de kant van diverse ambtenaren, die dachten dat ze konden doen waar ze zin in hadden, ‘terwijl oud-bolsjewistische arbeiders wegwijnen in kelders’. De situatie werd nog verergerd door slecht nieuws uit Moerzins geboortedorp Stary Boejan, in de provincie Samara, waar zijn zus Polja en haar man Markel gedwongen waren zich voor een ploeg te spannen maar geen ‘rotcent’ betaald kregen van de kolchoz. Nadat een ander lid van Moerzins schoonfamilie werd vermoord ‘door de koelakken’, trok Polja’s en Markels dochter Nina in bij de Moerzins, wat hun problemen aanzienlijk vergrootte.⁷

In 1931 kreeg Moerzin een klein appartement (nr. 130) in het Huis van de Regering. Later dat jaar schreef hij de Vereniging van Oud-Bolsjewieken.

Ik heb een belediging ontvangen als gevolg van een brutale daad van straat-terreur op oktober 27 om 4 uur 's middags op het voorplatform van tram nr. 10 tussen theaterplein waar ik opstapte en het huis van de regering. eerst gedroeg een zekere burger zich onbeschoft tegen een vrouw met kind bij het instappen 'waar ga je in godsnaam naartoe kun je niet zien dat het vol is' en zette ze beiden neer in het voorste motordeel

zodra de tram in beweging kwam sloeg deze burger de benen over elkaar en leunde tegen mijn zij dus meldde ik hem burger ik ben geen muur en het is lastig voor mij om u overeind te houden, waarop hij omdraaide en antwoordde met brutale neerbuigingheid tegen me oké je kunt het wel aan dikkop ik dacht dat de kerel dronken was en zonder iets te zeggen vroeg ik hem om me door te laten en liep ik de wagen in ik was de wagen nog niet in of hij in bij-zijndheid van de chauffeur, twee burgerwachten en één man van zijn slag die bij hem was, meldde in een gelijkbare daad van onbeschoftheid op luide toon 'zie ik heb hem als klasse van het motorplatform geliquideerd' en beiden giechelden vrolijk. toen vroeg ik d'rna de burgerwachten om de identiteit van deze burger uit te vinden volgens zijn identiteitskaart en toonde de burgerwachten en de burger die me twee keer had beledigd mijn vereniging van oud-bolsjewieken-document.

De burger en zijn metgezel weigerden mee te werken. Moerzin en de twee burgerwachten reden met ze mee tot het eind van de lijn, riepen de hulp van een derde burgerwacht in en ontdekten uiteindelijk dat de twee amokmakers gevlucht waren van de Moskouse recherche-eenheid, burger Pasjkin en burger Kosjkin. Moerzin 'stapte met moeite in de tram vanwege pijn op de borst en ging volledig verkild tot op het bot terug naar huis'.⁸

Zelfs de voormalige arbeiders die hoog opgeklommen waren in de partijhiërarchie behielden doorgaans een idee van afscheiding en wellicht het besef van een onvolledige opleiding. Jefim Sjtsjadenko's strijd tegen de voorkeuren en vrienden van zijn vrouw, de beeldhouwster Maria Denisova, weerspiegelde het gevecht van de partij tegen de oppositie. Het was niet echt juist om te veronderstellen (schreef hij een oude vriend, waarschijnlijk met de kring rond Majakovski voor ogen), 'dat het twistpunt bestaat uit het feit dat de arbeiders [...] de intelligentsia in het algemeen en de Joodse intelligentsia in het bijzonder niet kunnen uitstaan'. Het punt (schreef hij een andere vriend) was dat 'de intelligentsia, als monopolisten van theoretische kennis, er niet omheen kunnen dat de arbeiders die kennis ook onder de knie beginnen te krijgen en die combineren met de enorme praktijkervaring, die niet ieder lid van de intelligentsia mogelijk heeft'. De oorlog was gewonnen, maar eenheid en gelijkheid bleven precair. De voormalige prentendrukker Vasili Michailov was nog steeds ondergeschikt aan voormalige 'studenten', op zowel de bouwplaats van de Dnjepr-water-

krachtcentrale als die van het Paleis van de Sovjets. De voormalige metaalbewerker Ivan Gronski bevond zich direct onder Stalin maar bleef – net als zijn voorganger Semjon Kanatsjikov – de rol spelen van proletarische waakhond voor onbetrouwbare intellectuelen. Zelfs Pavel Postisjev, de voormalige katoendrukker die lid was van Stalins *inner sanctum* en een snelle leerling en bekwame schrijver was, hield zich gedeisd tussen zijn voormalige sociale superieuren (inclusief degenen die hij voorheen in de gaten hield). Volgens de notulen van een informele vergadering van Politburoleden met zo'n vijftig sovjetschrijvers in Gorki's huis op 26 oktober 1932 was 'Postisjev verbluffend bescheiden. Hij lijkt de hele avond geen woord te hebben geuit en probeerde alleen maar op de achtergrond te blijven.' Zoals Postisjev in 1913, op zijn 26ste, had geschreven aan zijn intelligentsia-beschermheer: 'Het kwade, onvermijdelijke lot van de proletariër zal me nooit met rust laten.' De meeste proletariërs met succesvolle carrières (zoals Sjtsjadenko, Michailov, Gronski en Postisjev) waren getrouwd met vrouwen die meer opleiding hadden genoten.⁹

De meerderheid van de regeringsfunctionarissen in het Huis van de Regering bestond uit voormalige 'studenten' (provinciale intellectuelen 'van verschillende rangen' die zich al op school hadden aangesloten bij socialistische sektes). Verreweg de grootste groep onder hen waren Joden: 23 procent van alle huurders en zo'n 33 procent van de nomenklatoera-leden (inclusief 'gepensioneerden'). Als je de familieleden meetelt, is de verhouding nog groter: Joodse vrouwen waren sterker oververtegenwoordigd onder socialistische sektariërs dan Joodse mannen (deels door de afwezigheid van 'arbeidsters' onder de vrouwelijke sektariërs), en veel niet-Joodse functionarissen, zoals Arosev, Boecharin, Ivanov, Rykov en Voronski waren getrouwd met een Joodse vrouw. Tijdens de tweede golf van informele huwelijken in de jaren twintig kwamen vrouwelijke partijleden van proletarische achtergrond beschikbaar maar ze bleven ondervertegenwoordigd aan de top: de meeste tweede en derde huwelijken van hoge sovjetfunctionarissen waren met welgestelde en Joodse vrouwen. De Joden die in het Huis woonden, hadden verschillende sociale achtergronden, maar vrijwel niemand – ook niet degenen die afkomstig waren uit families van kleine handwerkslieden – paste in de 'arbeiderscategorie'. Van de vele millenaristische opstanden die uiteindelijk uitmondde in de 'Oktoberrevolutie' was de Joodse het grootst en radicaalst geweest. Van de vele bewoners van het Huis van de Regering waren de Joodse het meest millenaristisch en kosmopolitisch. De modernisering van het late Russische rijk had het traditionele Joodse monopolie op een breed scala aan betrekkingen in de dienstensector in de westerse grensgebieden van het rijk vernietigd. De Joodse revolutie tegen de tsaristische staat was niet los te zien van de Joodse revolutie tegen het traditionele Joodse leven. Een minderheid van de Joodse rebellen koos voor het zionisme. De meesten die kozen voor kosmopolitisme deden dat

met een intensiteit en consistentie die ongekend waren onder socialisten uit een traditioneel vaderland. Poolse, Letse en Georgische bewoners van het Huis van de Regering schenen proletarisch internationalisme verenigbaar te vinden met hun inheemse talen, liederen en voedsel. De Joden stelden socialisme gelijk aan ‘zuivere ouderloosheid’ en maakten er een punt van om thuis geen Jiddisch te spreken of iets dat ze als Joods beschouwden over te brengen op hun kinderen. Hun kinderen zouden leven onder socialisme. Ondertussen bleven ze zich in diverse vormen wel beschouwen als ‘Joods van nationaliteit’ en leken ze elkaar wel te zien als leden van de dezelfde stam en dezelfde revolutie.¹⁰

Sommige andere groepen van bewoners met een gemeenschappelijke pre-bolsjewistische achtergrond waren Letten, Polen, priesterzonen en personen die afkomstig waren uit dezelfde regio van het Russische rijk, maar dergelijke scheidslijnen leken verwaarloosbaar vergeleken met die, die waren gebaseerd op de positie binnen de nomenklatoera, de duur van het partijlidmaatschap en gedeelde ervaringen in gevangenis, ballingschap en burgeroorlog. En waar de bewoners van het Huis van de Regering vooral belang aan hechtten, was wat hen onderscheidde van alle niet-bewoners van het Huis van de Regering.

— — —

In het Huis van de Regering waren de bewoners vooral begaan met de omvang en de vorm van hun appartement. De indeling van het appartement weerspiegelde de familiehiërarchie. Het symbolische centrum – en de grootste kamer – van de meeste appartementen was ‘vaders studeerkamer’. De wanden van de meeste studeerkamers waren van vloer tot plafond bedekt met donkere eiken boekenkasten met horizontale glazen deuren die aan een knopje opgetild en ingeschoven konden worden. De meeste werden op maat gemaakt door timmermannen van het Huis en lieten openingen vrij voor een bureau en een divan. De meest genoemde titels waren de met goud bedrukte, meerdelige edities van het *Brockhaus en Efron Encyclopedisch Woordenboek*, Alfred Brems *Het leven van dieren* en de ‘Schatten van de Wereldliteratuur’-reeks van uitgeverij Academia. (Nomenklatoera-bewoners ontvingen regelmatig Academia-catalogi waarin ze de boeken konden aankruisen die ze graag gratis ontvingen.) Arosev verzamelde ook allerhande zeldzame boeken; Volin verzamelde eerste drukken van Poesjkin en Lermontov; en de secretaris van de Raad van Nationaliteiten van het Centraal Uitvoerend Comité (en een permanente vertegenwoordiger van Wit-Rusland in Moskou), A.I. Chatskevitsj verzamelde graag verzamelde werken.¹¹

De rest van het kantoormeubilair kon worden besteld bij de fabriek van het Huis (en bleef wel staats eigendom, zoals aangegeven door metalen

Abdoelkasim Lachoeti's studeerkamer. De foto's zijn van Taras Sjevtsjenko en Maxim Gorki

plaatjes met nummers) of meegebracht door bewoners. Arosev was gehecht aan zijn Venetiaanse leunstoel met parelmoeren inlegwerk; Volin aan zijn immense bureau; en Osinski aan zijn enorme divan. Michailov nam de donkergroene leunstoel van zijn schoonvader mee, en Chalotov de leunstoelen, divan en een enorm bureau van zijn stiefvader. De voormalige handelsvertegenwoordiger in Groot-Brittannië A.V. Ozerski bestelde al zijn meubilair in Londen. Volgens zijn zoon, V.A. Ozerski 'was er een meneer Trivers, die naar Moskou kwam met mijn vader. Vader toonde hem het appartement. Hij nam alle maten op en stelde een ontwerp voor. Vader kreeg de vereiste som en het meubilair werd geleverd.'¹²

De meeste bureaus hadden lampen met groene kapjes. Michailov had ook een ets van Lenin op zijn bureau. Bij Smilga stond er een marmeren buste van Dante met een geborduurd portret van Lenin erboven. Stalins schoonvader S.Ya. Alliloejev had vier portretten aan de wanden van zijn studeerkamer: een zijden van Lenin, een in olie verf van zijn overleden dochter Nadezjda (door S.V. Gerasimov), en twee aquarellen door P. E. Bendel: één van Stalin en een van Dzerzjinski. Boven Arosevs bureau hing een portret van zijn dochter Olga door V.S. Svarog. Chalotov had een portret van zijn dochter Svetlana, ook door V.S. Svarog, diverse schilderijen van S.V. Gerasimov (inclusief een portret van Chalotov zelf) en, aan een van de wanden, een tapijt dat was bedekt met een verzameling sabels en

Boris Iofans studeerkamer

dolken. Gronski, die socialistisch realisme had gedefinieerd als ‘Rembrandt, Rubens en Repin in dienst van de arbeidersklasse en het socialisme’ had schilderijen van I.I. Brodski, E.A. Katsman en P.A. Radimov. Het hoofd van het Scheepsbouwdirectoraat, Romuald Moeklevitsj (Muklewicz), had portretten van matrozen door F.S. Bogorodski en, op de vloer, het vel van een ijsbeer die was gedood (volgens Moeklevitsj’ dochter Irina) door leden van de Tsjeljoeskin-poolexpeditie. De studeerkamer van Malkovs opvolger als commandant van het Kremlin, Rudolf Peterson, bevatte een sabel met zijn naam erin gegraveerd, een veldverrekijker, een kaarthouder, een schouderholster en diverse jachtgeweren. In Joeri Trifonovs fictieversie van zijn vaders studeerkamer was de wand gedecoreerd met ‘een Engelse karabijn, een kleine winchester met gepolijste groene kolf, een dubbelloops Belgisch jachtgeweer, een sabel in een antieke schede, een gevlochten Kozakkenzweep, met een staartje aan de punt, en een breed Chinees zwaard met twee zijden linten, paars en donkergroen.’¹³

Boris Iofan had een grote studio op de elfde verdieping met ramen van vloer tot plafond en een dakraam. Zijn benedenbuurmeisje Jelina Kisis (de dochter van een functionaris van het sovjet-Controlecomité, die tien werd in 1935) bezocht hem daar graag. ‘Overdag werkte Boris Michailovitsj graag in zijn studio en ik ging daar vaak op bezoek. Hij raakte gesteld op mij en liet me prachtige prentenboeken en ansichtkaarten zien, gaf me appels en streelde zachtjes mijn haar. Daar zag ik voor het eerst veel dingen die wij, en anderen, niet hadden. Er waren een paar donkere glanzende figuren en beeldjes (waarschijnlijk van brons, maar ook een paar van wit marmer) op hoge stellingen. Er waren een heleboel schilderijen en andere mysterieuze dingen. Midden in de studio, op driepoten, stonden een paar enorme tekenborden met afbeeldingen van een hoog gebouw dat oogde

Iofans studio

als een Kremlintoren, met een man erbovenop (“Dat is Lenin,” zei hij) en een blauwe lucht erboven.¹⁴

In kleinere appartementen kon vaders studeerkamer ook dienen als eetkamer en ouderlijke slaapkamer, maar de meeste nomenklatoera-appartementen hadden een aparte ‘eetkamer’ (ook wel ‘woonkamer’ genoemd, of simpelweg de ‘grote kamer’), die werd gebruikt voor feestelijke maaltijden en grote bijeenkomsten. In het midden stond een grote tafel met stoelen en daarboven hing een donkeroranje lampenkap met zijden franjes. De andere vereiste was een piano. (De meeste meisjes en sommige jongens hadden privé-muziekleraren.) De rest was een kwestie van overtuiging en improvisatie. Vasili Michailovs vrouw Nadezjda – dochter van een professor, afgestudeerd aan de Bestoezjev-universiteit voor Vrouwen en een oud-bolsjewiek die in 1929, op haar veertigste, met pensioen was gegaan – stond op fatsoenlijk woonkamermeubilair. Naast de tafel en piano hadden ze een roodhouten pronkkast ‘vol diverse charmante, antieke snuisterijen’;